УДК: 378:096(09)

Р. О. СОПКО**,** аспірант НТУ «ХПІ»

«ИЗВЕСТИЯ ХАРЬКОВСКОГО ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА» (1905–1917 рр.) – ІСТОРИЧНИЙ ПОПЕРЕДНИК СУЧАСНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ПЕРІОДИКИ НТУ «ХПІ»

У статті висвітлюються матеріали, опубліковані на сторінках дорадянського наукового періодичного видання «Известия Харьковского технологического института» – історичного попередника сучасного «Вестника НТУ «ХПИ». Доведена значущість цього видання як цінного джерела з історії вітчизняної науки і техніки.

В статье освещаются материалы, опубликованные на страницах досоветского научного периодического издания «Известия Харьковского технологического института» – исторического предшественника современного «Вестника НТУ «ХПИ». Доказана значимость документа как ценного источника по истории отечественной науки и техники.

The article highlights the material published on the pages of pre-Soviet scientific periodical «Известия Харьковского технологического института» – a historical predecessor of the modern «Вестника НТУ«ХПИ». Proved the significance of the document as a valuable source on the history of domestic science and technology.

Головна мета цієї статті полягає у тому, щоб довести значущість цього видання як цінного джерела з історії вітчизняної науки і техніки. Дослідницькі науково-технічні школи, що виникли в Харківському технологічному інституті засобом своєї результативної та ефективної консолідації, на наш погляд, цілком виправдано, обрали створення науково-технічних періодичних або продовжуваних видань. Ці видання фактично «відкрили» трибуну вільного і творчого обміну думками в ході віднині безперервно триваючої дискусії про подальші шляхи розвитку продуктивних сил країни, а також вітчизняної науки і техніки, її всебічної популяризації. Окрім цього, в них піднімалися актуальні проблеми підготовки інженерно-технологічних кадрів за відповідними галузевими спеціалізаціями і пропонувалися варіанти вирішення суто наукових проблем.

Першим власним періодичним науково-технічним друкованим органом Харківського технологічного інституту, що регулярно висвітлював результати наукових досліджень його викладачів і наукових співробітників стали «Известия Харьковского технологического института» (надалі – «Известия»). Дане видання було засновано за ініціативою професора фізики Харківського технологічного інституту, академіка М. Д. Пильчикова. Він же став його першим редактором. Часопис друкувався в Харкові – у друкарні та літографії «М. Зильберберг и сыновья» та виходив щорічно.

Отже, щорічник «Известия Харьковского технологического института императора Александра III» (саме такою була офіційна назва видання) з повним на те правом може вважатися історичним попередником науково-технічної періодики Національного технічного університету «Харківський

політехнічний інститут». «Известия» призначалися для широких кіл науково-технічної громадськості. Перший том часопису опубліковано в 1905 р. Всього вийшло дванадцять томів у 13 книгах (9-й том – двома випусками) з 1905 до 1917 рр. Зауважимо, що редактор «Известий ХТИ» обирався навчальним комітетом інституту лише з числа інститутських професорів. Перші чотири томи вийшли за редакцією професора Миколи Дмитровича Пильчикова (з 1905 р. до 1908 р.), а наступні – під редакцією професора Івана Адамовича Красуського (з 1909 р до 1917 р.). Редактор видання мав доволі великі можливості та повноваження. Зокрема, лише він мав право доповідати навчальному комітету інституту щодо фінансових витрат на видання [1].

Зміст кожного з томів звичайно складався з офіційної та неофіційної частин. У офіційній частині публікувалися чинні правила, інструкції, програми, звіти про стан Харківського технологічного інституту за рік, відомості про склад службовців і студентів, фінансові витрати за рік. У неофіційній – наукові праці, опис технічних робіт, виконаних в інституті (наприклад, технологічні особливості паперового, буряко-цукрового, хімічного та інших виробництв), різноманітні додатки. Виняток складають томи №№ 10 та 12, у яких офіційна частина й додатки відсутні. Окрім цього, як додаток у 1905 р. у першому томі часопису були надруковані матеріали спостережень метеорологічної обсерваторії інституту «Результаты наблюдений метеорологической обсерватории Харьковского технологического института за 1903 г.» [2, с. 1–36]. Кожна праця має самостійний титульний аркуш, роздільну пагінацію.

Наведемо кількість номерів і випусків «Известий» за роками: 1905 – Т. I; 1906 – Т. II; 1907 – Т. III; 1908 – Т. IV; 1910 – Т. V; 1910 – Т. VI; 1911 – Т. VII; 1912 – Т. VIII; 1913 – Т. IX – Вып. 1, Вып. 2; 1915 – Т. X; 1916 – Т. XI; 1917 – Т. XII [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13]. Таким чином, усього вийшло дванадцять томів у 13 книгах (9-й том вийшов двома випусками).

Зупинимося докладніше на змісті наукових повідомлень часопису, а також внеску вчених інституту в написання власних навчально-методичних посібників у хронологічної послідовності – згідно програмі, що була проанонсована в першому числі «Известий» (1905 р.). Зокрема, у першому томі «Известий», були опубліковані наукова розвідка М. М. Шіллера «Разрывность производной от давления по температуре, как существенное условие правила фаз» [2, с. 1–4] та велика наукова праця П. П. Копняєва (на той час ад'юнкт-професора інституту, в подальшому його майбутнього ректора (у 1919–1920 рр.) – «Динамомашины постоянного тока. Их теория, испытание, конструкция и расчет (с атласом на 35 таблицах)» [2, с. 1–290].

Цікаво, що через кілька років був опублікований у 1911 р. у сьомому томі його «Курс электротехники. Электрические установки» (Частина четверта) [3, с. 1–100]. У 1912–1913 рр., у восьмому та дев'ятому (у другому випуску) томах «Курс электротехники. Основы электричества и магнетизма» (том перший глави 1–4) [4, с. 1–80], (том перший глави 5–8) [5, с. 81–187].

У 1906 р. у другому томі «Известий» надруковані роботи: В. І. Альбіцького «Новые общие формулы для расчета водяных турбин, их вывод, анализ и применение» [6, с. 1–80], А. В. Гречанінова «Паровые машины. Общая теория и расчет парораспределения и размеров цилиндра (с атласом из 15 таблиц, чертежи)» (Частина перша) [6, с. 1–256]. Там само також опублікована робота М. Д. Зуєва (спільно з лаборантом А. Шуміловим) «Попытки получения рафинада непосредственно из свеклы» [6, с. 1–18].

У 1911–1913 рр., у сьомому, восьмому та дев'ятому (перший випуск) томах «Известий» надрукована ще одна робота М. Д. Зуєва – «Свеклосахарное производство. Выпаривание сока» (том п'ятий, частина перша, глава перша) [3, с. 1–108], (том п'ятий, частина друга, глава перша) [4, с. 101–338], (том п'ятий, частина перша, глава друга) [7, с. 339–514]; а у 1915 і 1917 рр. (в одинадцятому та дванадцятому томах «Известий ХТИ») була опублікована його ж праця «Свекло-сахарное производство. Дефекация и сатурация» (Частини перша, друга) [8, с. 1–116], [9, с. 117–580].

У 1907 р. у третьому томі «Известий» надрукована наукова праця М. І. Кузнєцова «Формальдегид, его добывание, свойства и применения» [10, с. 1–57], у п'ятому томі (у 1910 р.) – «Окисление метилового спирта в формальдегиде» [11, с. 1–19]. У 1912 р. у восьмому томі «Известий ХТИ», була опублікована його ж робота «Производство кокса, его свойства и исследование. Утилизация побочных продуктов коксового производства» [3, с. 1–186] (не включена праця М. І. Кузнєцова «Производство кокса»), а в 1914 р. у десятому томі – «Производство бумаги и ее исследование» [12, с. 1–287]. У третьому томі «Известий» опублікована стаття Г. Фарського «О коже» [10, с. 1–6]**.** Там само надрукована доповідна записка Т. М. Бєра Навчальному комітету ХТІ «По вопросу о необходимости устройства в Институте металлургической лаборатории, стоимости ее оборудования и содержания, а также о желательной постановке преподавания металлургии и металлографии для студентов обоих отделений Института» [10, с. 13–28].

У 1907–1908 рр. у третьому та четвертому томах «Известий» був опублікований підручник П. В. Шепелєва «Начальный курс механики. Механика материальной точки. Начальный курс механики. Механика материальной точки » (Частина перша, друга) [10, с. 1–240], [13, с. 241–316], у п'ятому томі – «Особенности действия сил на быстро вращающееся тело. Гироскопы» [11, с. 1–17]; «Вывод соотношений между осями и угловыми скоростями вращений тела, получаемых при выборе различных точек тела для разложения его движения на поступательное и вращательное» (1910 р.) [11, с. 20–29]; у шостому – «Сила и энергия электромагнитного поля» [14 с. 1–16], «Электрические колебания и электромагнитные волны» (1910 р.) [14, с. 17–35] та в сьомому – «О постановке практических занятий в физической лаборатории Харьковского Технологического института» [3, с. 1–12] і «О поправке на лучеиспускание» (1911 р.) [3, с. 13–16].

У 1908 р. у четвертому томі «Известий» були надруковані: методичні роботи М. М. Салтикова «Об организации приема по конкурсу студентов в высшие технические учебные заведения» [13, с. 1–4] та «О значении практических занятий по математическим наукам» [13, с. 1–4]; наукова стаття А. Я. Міловича «Конструирование лопаток турбины Френсиса по способу профессора Pfarr'a» [13, с. 1–96].

У тому ж томі «Известий» були опубліковані: «Отчет о летней командировке 1905 года в Западную Европу» Я. В. Столярова [13, с. 1–65], наукова стаття В. Е. Тіра «Второстепенные напряжения и деформации при изгибе» [13 с. 1–7] та цікава інформація А. В. Ушакова «Машинные лаборатории тепловых двигателей в немецких политехникумах: (К отчету о заграничной командировке летом 1907 года)» [13, с. 1–82]. Також у в четвертому томі «Известий» була надрукована оригінальна наукова розвідка Н. А. Чорної «Определение удельного веса, температуры наибольшей плотности и точки замерзания морской воды Черного и Балтийского морей» [13, с. 1–5].

У 1910 р. у п'ятому томі «Известий» опублікована праця І. І. Бєлянкіна «Вступительная лекция по математике» [11, с. 1–12], а також роботи: Е. М. Борисенко «Сборка ватерной машины и обработка ее отдельных частей» [11, с. 1–34], А. П. Лідова «О существовании других кроме циана азотоуглеродистых газов» [11, с. 1–79]. Також у п'ятому томі «Известий» надрукована стаття Є. А. Роговського «Профессор Н. Д. Пильчиков и его труды», що має виняткове значення для вивчення спадщини видатного вітчизняного науковця [11, с. 1–20].

Принагідно зауважимо, що відомості про додаток П. Кудряшова «Результаты наблюдений Метеорологической обсерватории Харьковского технологического института за 1909 г.», вказані на сайті Науково-технічної бібліотеки НТУ «ХПІ», помилково віднесені до третього тому «Известий ХТИ», що вийшов друком у 1907 р. [1]. Але насправді цей додаток опубліковано в сьомому томі «Известий» за 1911 р. [3, с. 1–36]. Там само надруковані роботи П. Кудряшова «Определение ар (коэффициента расширения) для воздуха с помощью воздушного термометра» [3, с. 1–6], «Одно замечание к вопросу о зеркальном методе измерения малых углов» [3, с. 6–9], «Об одной ошибке при измерении силы света фотометром Бунзена» [3, с. 10–11].

У 1910 р. у шостому томі «Известий» надрукована робота А. В. Ушакова «Испытание индикаторных пружин: пособие для студентов высших технических школ и для лиц, имеющих дело с индикаторами» [14, с. 1–35]. У 1913 р. у дев'ятому томі (у першому випуску) «Известий» опублікована наукова стаття О. В. Сєрба «Приложение электрической энергии к вопросам органической химии» [4, с. 1–23]. У тому ж томі та випуску «Известий» надрукована робота А. М. Щукарьова «Испытание теплотворной способности топлива методом сжигания его в сдавленном кислороде» [4 с. 1–45]. У 1914–1915 рр., у десятому – одинадцятому томах «Известий», був опублікований

його підручник «Курс общей химии» (Частини перша, друга) [12, с. 1–111], [8, с. 113–199]. У другому випуску дев'ятого тому «Известий ХТИ» (теж у 1913 р.) були надруковані підручник В. Д. Долгова «Руководство по черчению и проектированию» [5, с. 1–56] та наукова стаття Є. І. Орлова «Исследование в области кинетики химических реакций и катализа» [5, с. 1–346].

У 1914 р. у десятому томі «Известий» опублікована праця В. В. Моніча «Графический способ Roy'я вписывания паровозов в кривые, его идея, исследование точности и примеры вписывания новейших русских паровозов. Новые (точные) формулы для определения бокового перемещения тележек» [12, с. 1–48]. У 1917 р. у дванадцятому томі «Известий» надруковані ще дві наукові статті А. П. Лідова: «Об углекислоте из естественных известняков», [9, с. 1–35]. «Происходит ли соединение углерода с азотом при обыкновенной температуре?» [9, с. 1–11].

Роботи математиків інституту, що теж регулярно друкувалися в «Известиях» мали не лише найважливіше теоретичне значення, але і прямий стосунок до вирішення найактуальніших складних технологічних проблем у машинобудівному, металургійному та хімічному виробництвах. Наприклад, ще у 1906 р. у другому томі «Известий» опублікована праця С. І. Лук'янченко «Теоретическое объяснение устройства интегратора Амслера (№1)» [6, с. 81–95], а в 1914–1915 рр. у десятому – одинадцятому томах «Известий» надрукована його стаття «Пространство Лобачевского-Больше», (Частина перша, друга) [12, с. 1–87], [8, с. 93–162]. У 1907 р. в третьому томі «Известий ХТИ» опублікована робота М. М. Лагутінского «О преобразовании развертывающихся поверхностей самих в себя» [10, с. 1–20], а у четвертому томі (1908 р.) – «О форме интеграла алгебраической системы обыкновенных дифференциальных уравнений, выражаемого в конечном виде» [13, с. 1–53].

Аналіз змісту матеріалів, уміщених у щорічнику «Известия» показав, що, в основному, вони спрямовані на вивчення актуальних проблем у таких галузях науки і техніки, як математика, фізика, прикладна механіка, інші технічні науки (особливо електротехніка), органічна та неорганічна хімія. Тобто саме тих, що відображали головні сфери творчого пошуку вчених Харківського технологічного інституту та особливості початкового періоду функціонування перших інститутських науково-технічних шкіл, що виникли на той час. Таким чином, можна стверджувати, що зусилля інститутських дослідників були зосереджені на вирішенні як фундаментальних, так і прикладних завдань. Це стане доброю традицію вишу й в майбутньому.

Тепер докладніше зупинимося на видатних особистостях – редакторах видання. Саме від них багато в чому залежав його науковий та організаційний рівень. Перший редактор «Известий» М. Д. Пильчиков – один з основоположників радіотелеуправління і електрофотографії, видатний дослідник в області рентгенівських променів, радіоактивності, геомагнетизму, оптики, метеорології. Вченого було обрано Почесним членом

міжнародного товариства електриків у Парижі (з 1892 р.), членом ради Французького фізичного товариства (з 1892 р.), членом Французького й Бельгійського астрономічних товариств (з 1904 р.), членом лондонського Фарадеївського товариства (з 1907 р.), дійснім членом Тулузької Академії наук і мистецтва та різних інших наукових товариств у Росії, Австрії, Німеччині та Північно-Американських Сполучених Штатах [15, с. 231; 1].

У 1883–1884 рр. вчений здійснив геодезичні дослідження у районі Курської магнітної аномалії і першим науково аргументував наявність там багатих покладів залізної руди. За цю працю рада Російського географічного товариства присудила йому срібну медаль (1884 р.). У 1889 р. у вченому званні професора він виступив з доповіддю з теорії магнітних аномалій на Міжнародному метеорологічному конгресі. Є відомості, що в 1898 р. він першим серед вітчизняних вчених провів досліди з радіотелеуправління. З 1902 р. – професор фізики Харківського технологічного інституту, завідував фізичним кабінетом і метеорологічною обсерваторією (1904–1906 рр.). Обирався почесним головою фізичного відділення на І Менделеєвському з'їзді. Розробляв питання іонізації атмосфери та поляризації світла, розсіяного земною атмосферою, займався вивченням рентгенівських променів і явища радіоактивності. Створив низку нових конструкцій фізичних приладів – сконструював диференціальний ареометр, термостат, сейсмограф, рефрактометр. Фізичну лабораторію Харківського технологічного інституту обладнав новітніми на той час приладами. У 1903 р. на території інституту встановив радіостанцію, винайшов прилад для знищення впливу атмосферних перешкод на радіопередачу. З метою дослідження спектральної поляризації неба перебував у науковому відрядженні у Німеччині (1904 р.). У 1905 р. виступив з доповіддю на Всесвітньому конгресі з радіології в Льєжі [15, с. 231– 232; 1].

Часопис неодноразово публікував наукові статті відомого вченого, винахідника і конструктора. Так, у 1905 р. у першому томі «Известий» опубліковано його «Вступительную лекцию по физике, прочитанную профессором Н. Д. Пильчиковым в Харьковском технологическом институте в 1902 г.» [2, с. 1–11]. У 1906 р. у другому томі видання надрукована його наукова розвідка «Поляризация неба в Наугейме» [6, с. 1–4]. У 1907 р. у третьому томі опублікований «Краткий отчет о летней заграничной командировке в 1905 году» [10, с. 1–4]. Нарешті, в 1908 р. у четвертому томі «Известий» надрукована його стаття «Памяти французского академика Кюри» [13, с. 1–6].

З 1909 р. до 1917 р. редактором «Известий» працював професор І. А. Красуській – вчений-хімік. У наслідок окремих обставин його життя цей вчений мало знайомий широкому науковому загалу, тому зупинимося на цій постаті більш докладно. І. А. Красуській народився у 1865 р. Отримав інженерно-технологічну освіту в Київському університеті Святого Володимира. Свій шлях у науці вчений почав з посади лаборанта при

агрохімічній лабораторії у Харківському університеті в 1899 р. Вже наступного року став приват-доцентом з технічної хімії, завідувачем технічної лабораторії університету. У 1900–1903 рр. І. А. Красуській завідував кафедрою технології та технічної хімії у Харківському університеті, читав курс лекцій з технології поживних речовини та паперового виробництва. У 1904–1905 рр. працював професором у Варшавському політехнічному інституті. У 1906 р. І. А. Красуській повернувся до Харківського технологічного інституту і знову став професором з хімічної технології. З 1907 р. до 1915 р. він завідував інститутською лабораторією поживних речовин [1].

І. А. Красуській також працював редактором «Известий Южно-Русского общества технологов» (у 1910–1911 та 1916 рр.). У 1919, 1922 рр. перебував на посаді ректора Харківського технологічного інституту, значився в списку антирадянської інтелігенції ГПУ України як активний противник радянської влади і піддавався репресіям, у листопаді того ж року висланий у віддалені губернії РРФСР. Після повернення знов працював професором в інституті, а також директором Українського інституту прикладної хімії (з 1927 р.). Імовірно І. А. Красуській був репресованій в 1937 р. [1; 16; 17].

У «Известиях» опубліковані роботи багатьох авторів, що згодом стали видатними вченими. Зокрема, у цьому виданні можна знайти наукові статті Г. Ф. Проскури: у 1908 р. у четвертому томі видання надрукована його робота «Регулирование хода машин двигателей. Установившееся движение машин. Маховые колеса, их расчет и конструкция» частина перша [13, с. 1–77], у 1910 р. у п'ятому томі – «Гидродинамика водяных турбин в связи с расчетом и исследованием их» [11, с. 1–51], у 1911 р. у сьомому томі – курс його лекцій «Теория паровых машин» (випуск перший) додатково включений рукописний лист з розрахунками [3, с. 1–160].

Георгій Федорович Проскура (1876–1958 рр.) – видатний учений у галузі аерогідродинаміки і гідромашинобудування, автор понад 70 наукових робіт, фундатор інститутської науково-технічної турбінобудівної школи. Закінчив Московське вище технічне училище у 1901 р. за фахом інженера-механіка. На роботу до Харківського технологічного інституту був запрошений директором інституту професором Дмитром Степановичем Зерновим. Удосконалював свою освіту в Цюріху, де вивчав виробництво гідротурбін на заводі Ешер-Висі. Викладач креслення і проектування у Харківському технологічному інституті (з 1904 р.). Після роботи в 1904–1907 рр. на франко-російському суднобудівному заводі в Санкт-Петербурзі знову стає штатним викладачем інституту. Ад'юнкт-професор прикладної механіки та теорії побудови машин (з 1911 р.). Завідувач інститутської гідравлічної лабораторії в 1913–1915 рр., де проводилися роботи з дослідження водяних турбін, насосів і компресорів. Завідувач інститутської кафедри гідравлічних машин у 1913–1915 рр. [15 с. 244–245; 1]. У 1923 р. саме Г. Ф. Проскура домігся відкриття в Харківському технологічному інституті авіаційної спеціальності, а потім

створив аерогідродинамічну лабораторію, на базі якої 1930 р. виник Харківський авіаційний інститут. Був деканом механічного факультету ХТІ (з 1927 р.), дійсним членом Академії Наук Української РСР (з 1929 р.), заслуженим діячем науки і техніки Української РСР (з 1944 р.) [15, с. 244–245].

Велике значення для розвитку наукової думки в інституті мало постійне публікування науковою періодикою перекладних статей закордонних авторів. Знайомству з сучасними досягненнями світової науково-технічної думки і обміну ідеями щодо подальших шляхів розвитку науки і техніки сприяли і регулярні закордонні відрядження провідних вчених інституту – авторів багатьох наукових статей у «Известиях». Зокрема, окрім уже згаданих вище звітів про закордонні відрядження М. Д. Пильчикова та Я. В. Столярова, у третьому томі «Известий ХТИ» був надрукований «Краткий отчет о летней заграничной командировке в 1905 году в Льеж» Т. М. Бєра [10, с. 1–12].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що перші фундаментальні науково-технічні школи, що виникли у Харківському технологічному інституті, ще до початку ХХ ст. – зокрема, загальноматематична, механіко-математична, електротехнічна та хіміко-технологічна із заснуванням власного наукового періодичного друкованого органу, яким стали «Известия» отримали можливість більш повного творчого самовираження. Вони були не тільки результатом зусиль видатних учених Харківського технологічного інституту, спрямованих на поширення наукових відкриттів і виховання майбутніх поколінь фахівців, а й дуже ефективним засобом консолідації та подальшого розвитку власних інститутських науково-технічних шкіл. У ході кропіткої роботи над виданням відшліфовувалися особливості редакційної політики, формувалися кадри майбутніх інститутських учених і педагогів, багато з яких прославили вітчизняну науку на весь світ.

Щодо внеску редакторів часопису «Известия», як ініціаторів й видатних організаторів написання і подальшого розміщення наукових публікацій, а також авторів статей у розвиток інститутських наукових шкіл, то його взагалі важко переоцінити. Саме наявність цілеспрямованої редакційної політики в цьому виданні дозволила не тільки залучити до співпраці з інститутськими науково-технічними школами, видатних вчених, що як раз почали формувати найкращі наукові сили того часу, а й значною мірою стимулювати їхній поступальний розвиток. У подальшому головні напрями дослідження зосереджені на вивченні змісту видань, що можуть бути названі супутниками «Известий» у дорадянські часи, а також періодики інституту в довоєнний та післявоєнний час.

Список літератури: **1.** *Страницами* «Известий Харьковского технологического института императора Александра III». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.kpi.kharkov.ua/OBZOR.html2. **2.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. Н. Д. Пильчикова, 1905. – Т. I. – 449 с. : вкл. л., граф., рис., табл. // Приложение. Пильчиков Николай Дмитриевич. Результаты наблюдений Метеорологической обсерватории Харьковского технологического института за 1903 год. – 1904 – С. 1 – 36; (в пер.) предисл. ред. **3.** *Известия* Харьковского технологического

института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. И. А. Красуского, 1911. – Т. VII. – 508 с. : 32 вкл. л., граф., рис., табл. **4.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков: Изд-во под ред. проф. И. А. Красуского, 1912. – Т. VIII. – 566 с. : рис., табл., граф., 4 вкл. л. **5.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. И. А. Красуского, 1913. – Т. IX. – Вып. 2 – 584 с. : рис., табл., граф. **6.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. Н. Д. Пильчикова, 1906. – Т. II. – 516 с. : 55 вкл. л., граф., рис. **7.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. И. А. Красуского, 1913. – Т. IX. – Вып. 1 – 315 с. : 1 вкл. л., ил., рис., табл. **8.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. И. А. Красуского, 1916. – Т. XI. – 459 с. : вкл. л., рис., табл. **9.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. И. А. Красуского, 1917. – Т. XII. – 540 с. : табл. **10.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. Н. Д. Пильчикова, 1907. – Т. III. – 497 с. : вкл. л., граф., рис., табл. **11.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. И. А. Красуского, 1910. – Т. V. – 615 с. : 7 вкл. л., граф., портр., рис. **12.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. И. А. Красуского, 1915. – Т. X. – 539 с. : ил. **13.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. М. Д. Пильчикова, 1908. – Т. IV. – 629 с. : 21 вкл. л., граф., портр., рис. **14.** *Известия* Харьковского технологического института императора Александра III. – Харьков : Изд-во под ред. проф. И. А. Красуского, 1910. – Т. VI. – 349 с. : 18 вкл. л., граф., рис., табл. **15.** *Харківський* політехнічний : вчені та педагоги / [Костенко Ю. Т., Морозов В. В., Ніколаєнко В. І. та ін.]. – Х. : Прапор, 1999. – 352с. **16.** *История* Харьковского технологического института в лицах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.kpi.kharkov.ua/PREPODAVATELY/PR_%_D0%_9B.html. **17.** *Коллекция* автографов известных ученых на книгах из фонда Научно-технической библиотеки Национального технического университета «Харьковский политехнический институт». Выпуск I. Автографы дарителя библиотеки из фонда редких изданий. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://library.kpi.kharkov.ua> Fond2.html.

Надійшла до редколегії 09.10.11

УДК 94(477):621.37

Р. П. СУХАЦЬКИЙ**,** Черкаський державний технологічний університет

ВНЕСОК ХАРКІВСЬКИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У РОЗВИТОК РАДІОЕЛЕКТРОНІКИ В УКРАЇНІ (1950–1980-ті роки)

У статті розглядаються харківські вищі навчальні заклади, діяльність яких була пов’язана з розвитком радіоелектроніки в Україні у 1950–1980-ті рр. Предметом розгляду стали їхні досягнення в сфері підготовки наукових та інженерно-технічних кадрів, а також результати науково-дослідної роботи в даній галузі науки і техніки.

В статье рассматриваются харьковские высшие учебные заведения, деятельность которых была связана с развитием радиоэлектроники в Украине в 1950–1980-е гг. Предметом рассмотрения стали их достижения в сфере подготовки научных и инженерно-технических кадров, а также результаты научно-исследовательской работы в данной отрасли науки и техники.

In the article Kharkov higher education institutions which activity was mutual with the radioelectronics development in Ukraine in 1950–1980’[s] are regarded. The subject of interests have became their achievements in the preparation sphere of scientific and engineering-technical personnel and also the result of scientific-research work in this field of science and technique.